

● *Recensie Het eiland van Anna*

Schokland zit nog diep in de genen

In *Het eiland van Anna* beschrijft Eva Vriend hoe de cultuur van het voormalige eiland Schokland generaties later nog levend wordt gehouden en zelfs aan kracht lijkt te winnen. Ze weet het persoonlijke te overstijgen en vertelt ook een breder verhaal over ontworteling.

Door Bert Wagendorp

Het voormalige eiland Schokland bestaat nog, als een terp die hooguit een paar meter uitsteekt boven het omringende land, zo'n 4 kilometer lang en hooguit 500 meter breed, in het zuiden van de Noordoostpolder, tussen de dorpen Nagele en Ens. Dit is wat je krijgt als je de zee rond een eiland verwijderd: een verloren verhoging die ironisch genoeg door inklinking langzaam maar zeker wegzinkt in de omringende polder. Er is een kerk, een museum met restaurant. Het ex-eiland werd in 1995 uitgeroepen tot Unesco Werelderfgoed.

Eva Vriend, historica en boerendochter uit Luttelgeest, is de vertelster van de grote verhalen van de Zuiderzee. Vriend is gefascineerd door de consequenties van technologische plannenmakerij en menselijk ingrijpen: de bouw van de Afsluitdijk en de ondergang van de Zuiderzeecultuur in *Eens ging de zee hier tekeer* (2020), de aanleg van de Noordoostpolder en de illusie van de maakbare mens in *Het nieuwe land* (2012).

In *Het eiland van Anna* vertelt ze wat er gebeurde met de inwoners van Schokland na de ontruiming van het eiland in 1859. Ze volgt de lotgevallen van Anna Diender, kleindochter van nog op Schokland geboren grootouders. Anna (1910-1988) voelde zich, hoewel ze ruim een halve eeuw na de ontruiming werd geboren, haar hele leven een Schokker. De vraag waar het in *Het eiland van Anna* om draait: hoelang overleeft een cultuur als de oorsprong ervan allang niet meer bestaat?

In 1859 werden de ongeveer 670 inwoners van Schokland er door de regering van overtuigd dat het verstandiger was Schokland te ontruimen. In 1825 was het eiland tijdens een storm al eens volledig onder water verdwenen, het werd te duur het tegen de elementen te blijven verdedigen. Bovendien waren de omstandigheden waaronder de bewoners moesten zien te overleven abominabel.

Schokland was de armste gemeente van het land, de kindersterfte was hoog, cholera en tyfus hielden er huis, de inkomsten uit de belangrijkste activiteit van de eilanders, de visserij, liepen terug. Zelfs de pastoors die naar het grotendeels katholieke eiland werden gestuurd voelden zich 'geen half mens of bijna levend dood'. En toch hielden de inwoners van hun geboortegrond: burgemeester Gillot sprak van een 'onverstandige gehegtheid', gezien de kommervolle omstandigheden.

Vriend is nog niet halverwege haar boek, wanneer de exodus van

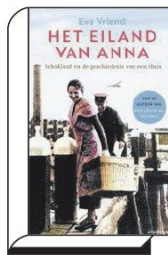
het eiland naar de vaste wal zich voltrekt. Wat valt er daarna nog te vertellen, zou je denken: de Schokkers bouwen een nieuw leven op in de armetierige krotten die ze van het eiland hebben meegenomen en na verloop van een paar generaties is iedereen het eiland en alle ellende vergeten. De meeste eilandbewoners gaan naar Brunnepe, bij Kampen, waar een 'Schokkerbuurt' ontstaat. De rest vertrekt naar Vollenhove, Urk en Volendam – in dat laatste dorp worden nakomelingen van Schokkers beroemd als zanger (Nick & Simon) of voetballer (Joey Veerman).

Maar het gaat niet zoals je zou verwachten. En dat is waar Vriends boek een diepere betekenis en geldigheid krijgt en waar het dingen duidelijk maakt over miljoenen ontwortelde wereldburgers. Schokland wordt namelijk helemaal niet vergeten – de eerste twee generaties doen hun best, maar voor de volgende lijken de herinneringen, de gehechtheid en de verhalen juist aan kracht te winnen.

Om de mensen die zich 165 jaar na de grote verplaatsing nog altijd identificeren met het oude eiland van hun voorouders te begrijpen, organiseert Vriend drukbezochte 'verhalenmarkten' voor Schokkers in de plaatsen van aankomst en wordt ze zelfs lid van een koor dat oude Schokker liederen zingt. Ze interviewt zo ongeveer alle levende leden van Anna Dienders familie. En wat blijkt? Schokland zit nog altijd diep in de genen. Bij ingrijpende gebeurtenissen gaan de Schokkers naar het voormalige eiland om 'even te aarden', zoeken ze elkaar op in de Schokkervereniging (opgericht in 1985) omdat ze zich in het gezelschap van 'Skokkers' gezien voelen.

Vriend schrijft: 'Zoals het drooggevallen eiland midden in de Noordoostpolder een plek is die in de loop van de jaren voor Schokker nazaten aan betekenis wint, zo bieden ook de verhalen die ze elkaar vertellen een toevluchtsoord, een vluchthaven, een ankerplaats.' Vriend houdt een online-enquête waarin tweederde van de respondenten laat blijken dat hun Schokker herkomst hen heeft gevormd.

Anna Diender maakte nog mee dat het voorouderlijke Schokker huisje waarin ze haar hele leven had gewoond van Brunnepe verhuisde naar het Zuiderzeemuseum in Enkhuizen. Bij de opening op vrijdag 6 mei 1983 zag ze tot haar verbijstering dat het huis dat haar verbond met haar voorvaderen en met Schokland een nieuwe bestemming had gekregen: het was een toiletgebouw geworden.

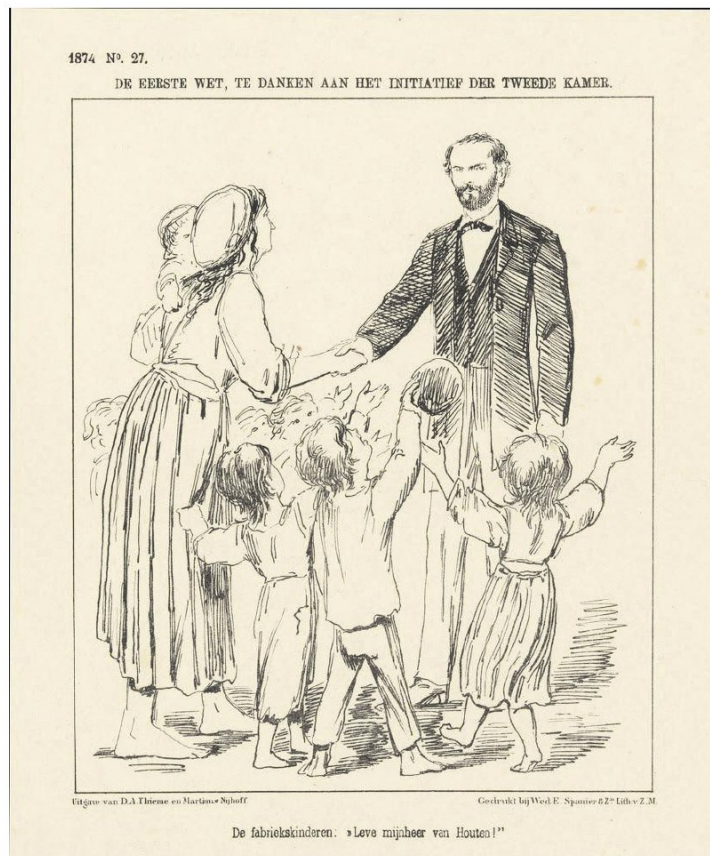
NON-FICTIE

Eva Vriend

Het eiland van Anna – Schokland en de geschiedenis van een thuis
Atlas Contact;
285 pagina's;
€ 24,99.

Eva Vriend is historica en auteur van diverse boeken over de Zuiderzee.

Beroemde tekening van Johan Michaël Schmidt Crans over de kinderwet, 1874.

Foto Rijksmuseum

● *Recensie Sam van Houten tegen de rest*

Als mens onmogelijk

Coen Brummer brengt het 19de-eeuwse Binnenhof tot leven in zijn **overtuigende biografie** van politicus Sam van Houten, de man achter het 'kinderwetje'. Zijn onaangename persoonlijkheid bracht hem in de loop van zijn carrière met iedereen in aanvaring.

Door **Ernst Arbouw** Illustratie **Claudie de Cleen**

De liberale politicus Samuel van Houten (1837-1930) begon zijn carrière als *angry young man*. Ruim vijftig jaar later, aan het eind van zijn politieke loopbaan als Kamerlid, (kortdurend) minister van Binnenlandse Zaken en senator, was hij een *angry old man*, en in de tussentijdse vijf decennia was hij vrij consequent *angry* geweest. In weerwil van die onveranderlijke stijl maakte hij politiek-inhoudelijk wel een ontwikkeling door – een pad dat begon aan de linkerszijde van Thorbecke en eindigde in de periferie van de Italiaanse fascist Benito Mussolini.

Historicus Coen Brummer beschrijft die opvallende ontwikkeling in zijn recente biografie *Sam van Houten tegen de rest – Het strijdbare leven van de man van de kinderwet*. Centraal in het boek, bijna pagina voor pagina, staat Van Houtens onaangename persoonlijkheid, waardoor hij in de loop van zijn carrière met vrijwel iedereen in aanvaring kwam. Van Houten zelf zag zijn onwrikbaarheid als beginselvastheid. Zijn politieke tegenstrevers, maar uiteindelijk ook zijn bondgenoten en persoonlijke vrienden, zagen het in de eerste plaats als een buitengewoon moeilijke karaktertrek.

Brummers biografie is niet alleen het portret van een nurkse einzelgänger. Van Houten was meer dan vijftig jaar politiek actief, en zijn biografie is daardoor óók een geschiedschrijving van de Nederlandse politiek in (vooral) de tweede helft van de 19de eeuw. Die periode, als je ruim rekent van Thorbeckes Grondwet van 1848 tot de invoering van het algemeen kiesrecht voor mannen én vrouwen in 1919, is vrijwel volledig uit het publieke bewustzijn verdwenen. Afgezien van Thorbecke, de gereformeerde voorman Abraham Kuyper en Van Houten zelf, zijn de meeste politici uit die tijd in de vergetelheid geraakt.

Brummer brengt de mannen (want het waren uitsluitend mannen die het Binnenhof bevolkten) tot leven aan de hand van hun in-